

Dieper wortelen op de plek waar we leven *Naar levende culturen en dekolonisatie in onze bioregio's*

■ Door Eduardo Caceres Salgado en Janneke Bruil

Wij werken in twee verschillende bioregio's aan dekolonisatie door middel van het versterken van de relaties tussen plek, cultuur en economie. Die bioregio's zijn het Stroomgebied Zuid-Veluwe in Nederland en het *Aylla Rewe Budi*-gebied in Chili. Daarin werken we samen met vele anderen volgens de principes van agroecologie. In beide gebieden bouwen we aan levende culturen. Het uiteindelijke doel is het verbeteren van het welzijn van huidige en toekomstige generaties, vooral in de context van toenemende droogte, vervuiling, biodiversiteitsverlies, klimaatverandering en sociale desintegratie.

In het specifieke geval van het Stroomgebied Zuid-Veluwe in Nederland zijn we sinds enkele maanden met vele inwoners bezig om de collectieve identiteit en droom voor het stroomgebied te definiëren. Zo komen we tot concrete samenwerkingen in ons gebied.

In het geval van het *Aylla Rewe Budi* gebied in Chili, werken we met inheemse gemeenschappen aan het behoud van hun bioculturele erfgoed. Dat doen we door het herstel van traditioneel bosbeheer voor de productie van voedsel, vezels en cosmetica.

Levende culturen

Het doel, in beide gevallen, is de integratie van wie we zijn (cultuur), waar we leven (plek) en wat we doen (economie), om uiteindelijk tot 'levende culturen' van zorg en overvloed te komen. Kennisuitwisseling is daarom heel belangrijk, met name het leren van traditionele praktijken en (cosmo)visies. Die zijn vaak diep verankerd in de geschiedenis en cultuur van een bioregio of stroomgebied, en kunnen waardevolle inzichten bieden. Het herstellen en erkennen van inheemse en boerenkennis, bijvoorbeeld over endemische

planten, draagt bij aan een meer weerbare, biodiverse en inclusieve voedselproductie en samenleving. Dit is voor ons een belangrijk aspect van de dekolonisatie van het voedselsysteem.

We gebruiken 'levende culturen' in meervoud. Dat is omdat culturen ontstaan als antwoord op de kwaliteiten van elke plek. Of, in andere woorden: de bio-culturele uniekheid van elke plek. Het gaat er niet om overal dezelfde cultuur te creëren. Dit zou immers gewoon een andere vorm van kolonisatie zijn. We vinden het daarom belangrijk om via het meervoud de noodzaak van diversiteit te benadrukken.

Bioregio en stroomgebied

Een **bioregio** is een geografisch gebied dat niet gedefinieerd is door politieke grenzen maar door het biologisch systeem en de cultuur die daarbij hoort. Dit vormt ook de identiteit van het gebied. Werken op het niveau van een bioregio brengt allerlei sectoren samen, zoals landbouw, waterbeheer, energie, landschap en sociale cohesie, waardoor er veel potentieel is voor synergie tussen al deze aspecten.

Bijeenkomst Stroomgebied Zuid-Veluwe Foto: Dorien Roggekamp

Een **stroomgebied** is een voorbeeld van een bioregio, waarbij de loop van het water leidend is bij de afbakening van het territorium. Hierbij worden boven- en benedenstroomse activiteiten in een gebied met elkaar verbonden.

Kolonialisme

Eeuwenlang hebben kolonisten hun uiterste best gedaan om de kennis, talen en wereldbeelden van hele gemeenschappen met geweld uit te wissen. De gedwongen introductie van nieuwe monoculturen, de push van exportgewassen en de algemene uitbuiting van volkeren en de natuur hebben hun tol geëist. De kennis, talen en wereldbeelden van inheemse gemeenschappen verdwenen. Landbouwpraktijken die goed werkten in het lokale ecosysteem en in de lokale cultuur werden radicaal veranderd ten behoeve van de wensen van de kolonisten.

Allerlei manieren om voor het land te zorgen zijn uitgehold, en gemeenschappen raakten hun intieme relaties met hun territoria kwijt. De Europese cultuur werd opgedrongen aan traditionele bewoners door evangelisatie en indoctrinatie op kostscholen, vaak gepaard met misbruik en mensenhandel. Iedereen die vocht voor het behoud van de inheemse identiteit kon zware straffen verwachten. Dit alles veranderde landschappen en tradities over de hele wereld.

In *Allya Rewe Budi* aten mensen bijvoorbeeld vooral producten van bos en zee zoals mais, quinoa en schelpdieren. Met geweld zijn die vervangen door monoculturen van granen en plantages van eucalyptus en naaldbomen. Daardoor is er een enorme diversiteit aan zaden verloren gegaan en daarmee alles wat met de plek en planten samenhang zoals culturen rondom voedsel, medicijnen en vezels. Daarmee verdween een groot cultureel repertoire aan praktijken, kennis en sociale dynamiek.

In het *Stroomgebied Zuid-Veluwe* hebben de Romeinen nooit voet aan wal gekregen. Zij kregen geen vat op de Germanen die in plukjes plaggenhutten verspreid over het gebied woonden. De Christelijke kerk heeft echter wel grote invloed gehad op de culturen in het gebied. Dit geldt vooral voor de manier waarop mensen hun spirituele verbondenheid met de natuur en de plek beleefden. In de loop van de tijd verdween de praktijk van de (in het landschap nog steeds zichtbare) raatakkers, die meerjarige en eenjarige gewassen combineerden. Na de Tweede Wereldoorlog had de introductie van kunstmest en de industrialisering van de landbouw grote invloed op de kennis die verbonden was met de plek, met zaden en met (medicinale) planten. Dat geldt bijvoorbeeld voor het systeem van de heideboerderij, waarbij de schaapskudde zorgde voor bemesting, verspreiding van zaden en

sterkere graanhalmen. Verhoging van de productie werd het enige doel, waarbij sociale structuren, de bodem en de biodiversiteit werden uitgehouden.

En met het neoliberalisme is deze uitbuiting voortgezet. Met ontbossing voor mijnbouw of monoculturen, werden ecosystemen die ooit in staat waren om voedsel, diversiteit en autonomie te bieden, grotendeels onvruchtbaar. Met overheidssubsidies en bedrijfslobby's zijn regionaal georiënteerde voedselsystemen over de hele wereld weggekapt, ten behoeve van uniformiteit en controle. Gemeenschapszin en collectieve vormen van beheer moesten plaatsmaken voor individuele winst.

De relaties tussen plek, cultuur en economie

Juist omdat kolonialisme heeft geleid tot verlies van biodiversiteit, tradities en unieke kennis in de landbouw, is het belangrijk om de verbinding te herstellen tussen gemeenschappen en ecosystemen. Centraal in ons werk in beide regio's staat daarom het creëren van *symbiotische relaties* tussen plek, cultuur en economie. Waarin we niet buiten de natuur staan, maar deel van haar zijn. We zijn onderling verbonden en onderling afhankelijk. Dit is een fundamenteel andere kijk op het leven

dan het dominante idee van scheiding. Dat laatste is vooral gericht op individuen en op concurrentie in plaats van op het collectief.

In de agroecologie en in onze visie, is de basis van het leven overvloed, en niet concurrentie. We floreren juist bij samenwerking en symbiose: een co-creatief en co-verantwoordelijk samenwerkingsproces tussen allerlei (levens) vormen. Dat is dus waar symbiotische relaties voor ons over gaan; dat mensen hun rol kunnen pakken in het stimuleren van meer leven voor huidige en toekomstige generaties. Om te beginnen op de plek waar ze zijn. Samenwerking en gemeenschapszin zijn hierbij essentieel. Inwoners van bioregio's, waaronder boeren, onderzoekers, kunstenaars, ambachtslieden, ondernemers, beleidsmakers en maatschappelijke organisaties zullen samen een actieve rol moeten spelen bij het vormgeven van levende culturen. En dat is precies wat wij doen in onze bioregio's.

Dit idee is niet nieuw. Inheemse culturen over de hele wereld vormden zich al in intieme co-evolutie met de stroomgebieden, bioregio's en ecosystemen die ze bewonen. Dat geldt ook voor veel van onze eigen voorouders.

In de kas van Fernando Quilaqueo (Budi Anumka, Aylla Rewe Budi) Foto: Eduardo Caceres Salgado

STROOMGEBIED ZUID-VELUWE

Ons initiatief speelt zich af in het stroomgebied Zuid-Veluwe rondom de gemeenten Ede, Wageningen en Renkum. Dit wordt begrensd door natuurgebied de Veluwe, de rivier de Rijn en eeuwenoude gletsjerheuvels. Het landschap en de (landbouw)cultuur zijn gevormd door de stuwwallen en de Rijn, en de daaruit voortvloeiende hoogteverschillen en stromen van het water. Dit gebied herbergt zandgronden, kleigronden en bosgronden en kent al millennia lang landbouwactiviteiten en -experimenten. De Nederlandse landbouw is in deze regio zelfs begonnen. Ongeveer 3000 voor Christus kwam de Klokbekecultuur naar ons gebied, en die nam de graanteelt mee. Toen begon een semi-nomadische periode met vormen van landbouw, vooral op plekken waar water is zoals het Renkums beekdal.

Veel agroecologische pioniersbedrijven zijn hier gevestigd en floreren, zoals bijvoorbeeld Veld en Beek, de Nieuwe Ronde en de Hooilanden. Een onafhankelijke vereniging van 37 agroecologische voedselproducenten onder de naam StreekWaar zet zich sinds enkele jaren nadrukkelijk gezamenlijk in voor het versterken van de biodiversiteit en het landschap, het bouwen aan levende bodems en het onderhouden van sterke relaties met burgers. De samenwerking met hotels en restaurants is groeiende. Samen zijn ze praktisch bezig met landschapsherstel en gezonde bodems. Zo blaast Graangeluk bijvoorbeeld het systeem van de Heideboerderij nieuw leven in. Ze geven zo antwoorden op water-, biodiversiteits- en klimaatproblematiek, evenals economische en culturele uitdagingen.

We werken in dit stroomgebied met vele partijen samen, waaronder StreekWaar, Commonland en de EU Green Deal. Onder agroecologische principes zijn we bezig met in elkaar vloeiende bewegingen,

namelijk: de identiteit en de droom voor het stroomgebied collectief (h)erkennen, en de synergie vergroten tussen plek, cultuur en economie, ondermeer door het versterken en verbinden van StreekWaar (bijvoorbeeld met het toerisme), en door het opzetten van voorbeeldplekken voor productie en verwerking volgens uitgangspunten van de commons.

In september 2023 brachten we 70 mensen met uiteenlopende achtergronden bij elkaar op de Ommuurde Tuin in Renkum en deelden we eten en verhalen uit het stroomgebied. Daardoor kregen we samen een beeld van de kwaliteiten en de potentie van het gebied. In februari 2024 gingen we bij boerderij Remeker ver terugkijken in de geschiedenis om vervolgens ver vooruit te kijken, te horen van pioniers, en intenties voor de toekomst te zetten. Daarbij luisterden we goed naar elkaar en deelden we streek-paella bij het vuur. Het bouwen aan affectieve relaties zien we als een fundament voor de zorg voor het gebied en voor elkaar.

Zo werken we samen aan levende culturen van zorg en overvloed voor (huidige en toekomstige) inwoners van het Stroomgebied Zuid-Veluwe.

AYLLA REWE BUDI, CHILI

Voor de *Mapuche* (mensen van de aarde) is de relatie met de leefomgeving al sinds mensenheugenis heilig. Wetlands, bossen en natuurlijke bronnen staan centraal als heilige plaatsen en als onvervreemdbaar erfgoed. Er zijn vele traditionele praktijken die vaak gaan om het vragen van toestemming aan de *Itrofill monguén*, ofwel de spirituele entiteiten en al het leven, bijvoorbeeld bij het bewerken van de aarde. Beslissingen worden gemaakt onder leiding van de *Kimche*, traditionele autoriteiten, gebaseerd op de verantwoordelijkheden van de Mapuche als beheerders van het grondgebied. Er wordt niet meer genomen van en uit de aarde dan nodig is

voor het levensonderhoud. Natuurlijke hulpbronnen worden met zorg beschermd en gecultiveerd, in plaats van dat deze worden uitgeput.

De lokale vereniging *Budi Anumka* ('Planten van Budi') wordt door de *Mapuche-Lafkenche* gemeenschap geleid. De missie van de vereniging is de permanente bescherming van de Itrofill monguén of het biocultureel erfgoed van dit grondgebied, de erfenis van hun voorouders en de Azmonguen- of Mapuche-manier van leven, die hun grootouders verdedigden, bestuurden en nalieten. Budi Anumka werkt voor de huidige, en toekomstige generaties. Door middel van herbebossing, onderwijs, onderzoek en kennisuitwisseling tussen hun autoriteiten en territoriale beschermers werken zij aan de wederopbouw en verdediging van de biodiversiteit en het biocultureel erfgoed.

In dit gebied werken we vanuit ons bedrijf Mas Newen samen met de NGO Maple Chile onder leiding van Budi Anumka en de traditionele Mapuche-Lafkenche autoriteiten aan autonome economieën, opgebouwd vanuit hun eigen tradities en culturen. Binnen deze samenwerking weven en delen wij onze kennis vanuit traditie en ervaring en ook onze gezamenlijke middelen, zodat deze in dienst staan van het ecosysteemherstel van het Aylla Rewe Budi stroomgebied. Naast het houden van interactieve workshops over regeneratieve economieën, produceren we samen van Ñefu (Chileense hazelnoot) op agroecologische wijze voeding en cosmetica. De opbrengsten hiervan vloeien weer terug naar het Aylla Rewe Budi-gebied. Hierbij staat ons gezamenlijk hoger doel altijd voorop; de verbetering van het welzijn en overvloed van alle gemeenschappen, al haar levende culturen, en het leven in het algemeen.

Culturele fermentatie

Wij werken op verschillende plekken dus aan het creëren van levende culturen die rekening houden met de unieke ecologische en culturele context van elk gebied. We zijn nog maar enkele jaren bezig. Maar uit deze bewegingen kunnen we al belangrijke lessen trekken voor andere plekken en toekomstige generaties. We gaan daarom ook uitwisseling tussen deze en andere bioregio's organiseren. Deze gebieden hebben immers een verschillende ontwikkeling doorgemaakt, er zijn verschillende ervaringen en sociaal-culturele kwaliteiten, en verschillende economische mogelijkheden. De spiegel die dit oplevert, is een groot potentieel voor wederzijds leren en voor synergiën. Door de hoogste autoriteit van de Aylla Rewe Budi, lonko (chief) Jorge Calfuqueo, wordt dit proces 'culturele fermentatie' genoemd. Internationale verbondenheid is ook daarom sterk verankerd in onze opzet.

Het is hoog tijd dat we het denken vanuit schaarste en concurrentie dat ons is opgelegd, een waardige dood gunnen. Want vanuit affect, samenwerking en symbiose kan juist overvloed worden gecreëerd.

Levende culturen bieden ons als mens de kans om opnieuw een rol te nemen als hoeder van de plek waar we leven, zoals ook onze voorouders al deden en zodat ook toekomstige generaties dit kunnen doen.

Meer weten:

Mas Newen Foundation: www.masnewen.foundation

Stroomgebied Zuid-Veluwe: www.stroomgebied.org

Vereniging StreekWaar: www.streekwaar.nl

Budi Anumka: www.budi-anumka.org

Agroecologie Netwerk: www.agroecologie.nl